

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ПРОГРАМА

вступного випробування зі спеціальності
для здобуття ступеня освіти «Доктор філософії»

Галузь знань 05 Соціальні і поведінкові науки

Спеціальність 052 Політологія

Освітньо-наукова програма Політологія

Вінниця- 2024

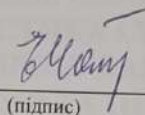
Програма вступного випробування для вступників на здобуття освіти за ступенем освіти «Доктор філософії» за спеціальністю 052 Політологія, 2024 рік. - 11 с.

Укладачі: д.політ.н., проф. М. А. Польовий
д.політ.н., проф. О. М. Чальцева
д.політ.н., проф. М. В. Примуш

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри політології та державного управління

Протокол №11 від «17» квітня 2024 року

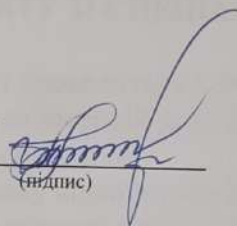
В.о. завідувача кафедри політології
та державного управління:

(підпис)

Олена ЧАЛЬЦЕВА
(прізвище та ініціали)

Погоджено:
В.о. декана факультету інформаційних
і прикладних технологій

(підпис)

Наталія ПРЯМУХІНА
(прізвище та ініціали)

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Для вступу на навчання за ступенем освіти «Доктор філософії» за спеціальністю 052 Політологія освітньо-науковою програмою Політологія Донецького національного університету імені Василя Стуса необхідно скласти вступне випробування зі спеціальності в обсязі програми рівня вищої освіти магістра.

Програма вступного випробування розроблена відповідно до Закону України «Про вищу освіту»; Статуту Донецького національного університету імені Василя Стуса; Положення про організацію освітньої діяльності в ДонНУ.

Вступники до аспірантури при складанні вступного випробування зі спеціальності 052 Політологія мають виявити фундаментальне знання предмета та об'єкту політичної науки як науково-дослідницької сфери, виявити достатнє знання класичних та сучасних політологічних концепцій та теорій, показати уміння комплексно аналізувати матеріал, продемонструвати розуміння політичних явищ та процесів, що є принципово важливим в пізнанні сутності сучасних політичних проблем та світового й глобального суспільного розвитку, виявити вміння вести академічну дискусію тощо. Готуючись до іспиту, вступник має максимально використати новітню літературу з предметів політологічного циклу, сучасні періодичні видання, осмислити сучасні політичні процеси в Україні та в світі.

1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СКЛАДОВИХ ВСТУПНОГО ВИПРОБУВАННЯ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ТА ПОРЯДОК ПРОВЕДЕННЯ ВСТУПНОГО ІСПИТУ ЗІ СПЕЦІАЛЬНОСТІ

Вступне випробування зі спеціальності проводиться у формі тестування із використанням тестової системи Moodle у комп'ютерній залі. Під час виконання тестових завдань необхідно дотримуватись інструкцій програми.

На складання вступного іспиту вступнику відводиться **60 хвилин**.

Під час фахового випробування вступникові надається один випадково сформований тест, який складається з 33 тестових завдань. Тестові завдання мають 3 рівня складності.

I рівень складності. Завдання 1 - 22 мають по чотири варіанти відповідей. У кожному завданні – лише **одна правильна** відповідь. Правильна відповідь оцінюється в 2 бали.

II рівень складності. У тестах 23-27 необхідно вибрати лише один правильний варіант відповіді. Правильна відповідь оцінюється у 4 бали.

III рівень складності. У завданнях 28-33 необхідно вибрати лише один правильний варіант відповіді. Правильна відповідь оцінюється у 6 балів.

Максимальна кількість балів, яку можна набрати, правильно відповівши на усі завдання та записавши їх до бланку відповідей або під час тестування на комп'ютері становить 100, мінімальний бал – 60.

Розподіл кількості балів по видах завдань:

Вид завдання	Кількість завдань	Кількість балів за правильне виконання	Кількість балів всього за виконання завдань даного виду
I Рівень складності	22	2	44
II Рівень складності	5	4	20
III Рівень складності	6	6	36

Підсумкова оцінка за вступний іспит за спеціальністю (ВІС) вираховується по формулі

$$\text{ВІС} = \text{N} + 100,$$

де N - кількість балів, набрана на тестуванні.

Вступники, які отримали оцінку нижче **160** балів (за 200 бальною шкалою), не допускаються до участі у конкурсному відборі.

Результати випробування:

якщо вступник набрав менше балів, ніж передбачено Правилами прийому, він вважається таким, який не склав випробування, і не допускається до подальшої участі в конкурсному відборі. За умови успішного виконання запропонованих завдань вступник має право брати участь у конкурсному відборі.

2. ПЕРЕЛІК ТЕМ, ЩО ВІНОСЯТЬСЯ НА ВСТУПНИЙ ЕКЗАМЕН (ТЕСТ) ДО АСПРАНТУРИ

ПОЛІТИЧНІ ІНСТИТУТИ ТА ПРОЦЕСИ

Політика як соціальне явище, політологія як наука. Феномен політики: зміст, структура, функції й ресурси політики як соціального інституту. Закономірності процесу політизації суспільства. Труднощі і перспективи політизації в Україні. Вихід інтересу до політики на рівень особистості. Основні підходи до політики: класовий, абстрактно-державний, біхевіоралістичний, політика в людському вимірі. Політологія як наука і навчальний предмет. Системотворчі фактори політики: політичні інтереси, політична свідомість, політичні дії, політичні відносини, політичні інститути, громадянське життя суспільства. Зародження і розвиток політичної думки в історії людства. Ставлення до політики як науки в різні епохи та у різних країнах. Закономірність появи політології в системі суспільствознавства: зв'язок з іншими предметами й своєрідність предмета. Психологія та політологія. Методи вивчення політології: діалектичний, системний, порівняльний, біхевіоралістичний, діяльнісний, дослідницький. Функції політології: пізнавальна, світоглядна, прикладна, прогностична. Молодість науки і предмета в Україні та пов'язані з цим труднощі його становлення.

Становлення та розвиток політичної думки в історії людської цивілізації. Зародження та розвиток політичних учень в епоху стародавнього світу та середніх віків. Зародження й основні етапи розвитку політичного життя. Основні тенденції в історії розвитку політичних вчень. Політична думка Стародавнього Сходу (Конфуцій, Лао Цзи). Становлення Західної версії політики (Платон, Аристотель, Цицерон). Середньовічне бачення політики у творах Томи Аквінського, Аврелія Августина, Марсилія Падуанського, Ніколо Макіавеллі. Розвиток політичних учень в епоху нового часу. Наука про політику в період зародження і розвитку буржуазного суспільства. Роль теорій природного права і суспільної угоди в обґрунтуванні соціально-політичних вчень епохи. Політико-правові доктрини Томаса Гоббса, Джона Локка, Шарля Луї Монтеск'є, Жан Жака Руссо, Томаса Джефферсона. Зародження і розвиток основних ідеологічних концепцій. Лібералізм, консерватизм, соціалізм, комунізм. Позитивізм Огюста Конта. Розвиток політичної думки в сучасний період. Зародження сучасної політичної науки. Теорії політичного елітизму (Вільфредо Парето, Гаetano Моска, Роберт Міхельс). Макс Вебер і його внесок у розвиток політичної науки. Подальше поглиблення і розвиток політичної науки Г. Лассуелом, Ч. Меріамом, Т. Парсонсом, Е. Фроммом, Г. Алмондом, С. Вербою, Д. Ротцильдом, Збігневом Бжезинським, Е. Смітом. Розвиток політичної думки в Україні. Перша конституція України Пилипа Орлика. Політико-правові погляди М. Драгоманова, Н. Костомарова, П. Куліша, М. Грушевського, М. Міхновського, Д. Донцова. Специфіка розвитку української політичної науки в 90-х роках ХХ – початку ХХІ століття.

Індивід (особистість) як суб'єкт і об'єкт політики. Особистість як первинний суб'єкт та об'єкт політики. Поняття: «особистість», «суб'єкт», «об'єкт», «актор», «агент». Генеза поглядів на проблему особистості як первинного елемента політики від Стародавнього світу до сучасності. Класифікація учасників політики, їх діалектика.

Політичне відчуження особистості. Політичне відчуження особистості та його причини. Сутність і особливості політичної, економічної та духовної емансипації людини. Поняття «політична соціалізація» (Ф.Гіддингс, Г.Тард), її етапи, засоби і функції. Політична соціалізація особистості. Поняття «соціалізація» і «політична соціалізація». Етапи політичної соціалізації особистості. Ресоціалізація. Функції соціалізації: спадкоємності та стабілізації. Процес формування політичних якостей людини. Політичні цінності. Процеси їх самовиховання, виховання, й формування. Політична культура людини. Агенти соціалізації: неполітичні та політичні. Типи політичної соціалізації: гармонійний, плюралістичний, гегемоністський, конфліктний. Політична участь та її мотивація. Класифікація типів участі особистості в політиці М.Вебера, Є.В'ятра. Поняття: «політична роль» і «політичний статус». Основні рівні, форми та чинники участі особистості в політичних процесах. Участь особистості в політичному житті. Поняття «політична участь». Види мотивації особистості у політичному житті: компенсаційний мотив, корисливий мотив, безкорисливий мотив.

Політичне лідерство та політична еліта. Основні теорії, типи і стилі політичного лідерства. Роль політичних лідерів і політичної еліти в історії людства. Основні теорії політичного лідерства: теорія рис (Е.Богардус, Ю.Дженнінгс), ситуаційна теорія (В.Даль, Т.Хілтон), психологічна теорія (З.Фрейд, Е.Фромм). Лідерство як універсальний інститут людської цивілізації. Поняття «політичне лідерство». Типологія політичного лідерства М.Вебера: традиційне, раціонально-легальне, харизматичне. Специфіка харизматичного типу лідерства. Стилi політичного лідерства: авторитарне та демократичне. Політичний лідер, його сутність, основні ознаки і типологія. Теоретичні підходи до поняття «лідер» та його визначення. Соціометрія (Я.Морено). Поняття «статус», «престиж», «рейтинг». Політичний лідер як поняття та соціальне явище. Ознаки і характеристики політичного лідера. Типологія політичного лідерства М.Херманн: прапорносець (велика людина), служитель, торговець, пожежник. Інші типології політичного лідера, їх зміст та специфіка. Сутність, основні теорії, функції і характерні риси політичних еліт. Внесок Сореля у поняття «еліта». Ідеї елітаризму Г.Москі, В.Парето, Р.Міхельса. Циркуляція еліт як соціальне явище. Концепції еліт: ціннісні, теорія демократичного елітаризму, концепція плюралізму еліт, ліволіберальні концепції еліт. Визначення поняття «політичної еліти» та її місце у суспільстві. Характерні риси політичної еліти. Функції політичної еліти: стратегічна, комунікативна, організаційна, інтеграційна. Основні теорії, типи і стилі політичного лідерства. Складності типологізації політичної еліти. Правляча та опозиційна політичні еліти. Типологія політичної еліти за її впливом: спадкова, ціннісна, владна, функціональна. Відкрита та закрита еліта. Вища і середня еліта. Поняття «рекрутування еліти» та її характеристика: система гільдій й антрепренерська (підприємницька) система. Змішана система рекрутування еліт в Україні. Процеси формування ядра політичної еліти України.

Соціальна стратифікація і політика. Теорії соціальної стратифікації. Груповий рівень політики. Місце соціальної структури в політичній системі суспільства, її риси та характер. Поняття та теорії «соціальної стратифікації». Рівні соціальної стратифікації: нижчий, середній та вищий. Підходи Е.Гідденса та П.Сорокіна до соціальної стратифікації. Середній клас як соціальний феномен та признак стабільності політичної системи. Соціальна верства та підходи до поняття «клас». Різноманіття систем стратифікації в історії людства: рабовласницька, кастова, станова й класова. Історичні форми соціальної стратифікації (Е.Дюргейм, Е.Гідденс, К.Маркс, М.Вебер). Теорія стратифікації М.Вебера та роль суб'єктивних й об'єктивних факторів стратифікації. Теорія стратифікації П.Сорокіна. Теорія стратифікації П.Бурдьє – поняття та феномен «габітусу». Соціальні процеси і в Україні та вплив соціальної стратифікації на політичне життя. Специфіка переходу України від планової моделі економіки до ринкової. Напрями трансформації українського суспільства й феномен «соціальної деформації». Характер стратифікації українського суспільства та вплив на неї декомпозиції. Політична роль середнього класу і його

становлення в Україні. Специфіка становлення середнього класу в Україні. Рівень життя середнього класу: емпіричні та статистичні дані. Державні програми з формування середнього класу в Україні: причини та наслідки повільного темпу реформ.

Політична система суспільства. Сутність та структура політичної системи суспільства. Д.Істон та Дж.Алмонд як засновники політичної системи. Механізм й специфіка дії політичної системи в розумінні Д.Істона та Дж.Алмонда. Структурні рівні політичної системи: інституціональний, процесуальний та інтеракціоністський. Функції політичної системи в суспільстві: владно-політична, національної інтеграції, стабілізації соціально-політичного життя, суспільно-політичної модернізації, управління й права. Держава як головний елемент політичної системи. Місце держави в політичній системі. Ознаки та засади функціонування держави. Теоретичні погляди на походження держави: теологічна теорія, патріархальна теорія, договірна теорія, теорія насильства. Форма держави та форма правління й їх різновиди і характеристика. Типи політичних систем. Класифікація політичних систем Г.Арона та У.Ростоу. Основні категорії політичних систем: англо-американська, європейська континентальна, доіндустріальна/частково індустріальна, тоталітарна. Демократичні, недемократичні, авторитарні та тоталітарні політичні системи. Політична система України. Процес становлення політичної системи України, її нормативно-правові ознаки, тенденції трансформації й особливості реформування.

Групи інтересів і політичні партії. Групи тиску і суспільно-політичні рухи. Внесок теорії А.Бентлі у політологію стосовно поняття, типології й характеристик «груп тиску». Типологія й специфічні риси груп інтересів. Особливості, предмет, мета впливу й засоби впливу груп інтересів у процес прийняття політичних рішень. Типологія груп інтересів в залежності від їх стратегічної орієнтації. Соціальна база політичних рухів. Типологія політичних рухів Я.Щепанського: реформаторські й революційні рухи. Походження і сутність політичних партій. Поняття «партія» й «політична партія». Історія розвитку політичних партій у працях класиків політичної думки. Теоретичні підходи до політичних партій в працях класиків політичної думки нового часу (Ш.Л.Монтеск'є, Е.Берк, Г.Моска, В.Парето, Дж.Брайнс). Чинники виникнення політичних партій. Історичні передумови розвитку та етапи розвитку політичних партій. Структура сучасних політичних партій. Функції, типологія партій і партійних систем. Функції політичних партій за Т.Меркелом. Функції політичних партій з точки зору політології: представництво інтересів, соціальної інтеграції, політичної соціалізації, ідеологічна функція, отримання та удержання влади, політичного рекрутування, розробки політики та реалізації політичного курсу. Головні напрямки діяльності партій, їх зміст та специфіка. Відмінності політичної партії від інших політичних рухів. Парадигми політичних партій й їх типологія та структура за М.Дюверже. Масові політичні партії й партійна система. Становлення партійної системи України. Розвиток специфічної української багатопартійності від революційних рухів, національних партій до політичних спілок громадського спрямування. Передумови появи української багатопартійності та її етапи.

Політична влада. Влада: зміст і сучасна концептуалізація. Політична влада як специфічний суспільно-політичний феномен (М.Крозьє). Особливості тлумачення феномену влади в політології. Погляди на владу М.Фуко та Б.Скіннера. Теологічна версія походження влади. Розуміння феномену влади в поглядах Т.Парсонса. Влада як особливий різновид насильства. Визначення феномену політичної влади М.Вебером. Місце та вплив ЗМІ й інформаційних технологій на владу (О.Тоффлер, У.Роджерс). Структура відносин влади. Висновок Р.Арона щодо владних відносин. Структурні компоненти влади: агенти, ресурси, інституційно-інструментальні засоби взаємовідносин, культура-цінності влади. Процес володарювання та його фази: вольова й силова. Легітимність політичної влади. Проблема легітимності влади як центральний елемент структури владних відносин. Поняття «панування» в розумінні М.Вебера. Орієнтація влади на суспільну думку (С.М.Ліпсет). Типологія легітимності за М.Вебером: традиційний, харизматичний,

легальний (раціонально-правовий). Типологія легітимності політичної влади Д.Хелда. Влада в Україні. Особливості формування, становлення й здійснення влади в Україні. Клановий характер політичної влади як елемент її становлення. Криза легітимності та довіри населення до влади й владних інститутів. Напрямки демократизації влади в Україні та її залежність від зовнішніх факторів.

Сутність і функціонування політичних режимів. Політичний режим: поняття та типи. Специфіка й напрямки трактування категорії «політичний режим». Типологізація політичного режиму: тоталітарний, авторитарний, демократичний й особливості їх варіації. Процеси здійснення влади як вимір політичного режиму. Тоталітаризм як феномен ХХ століття. Вплив фашизму на появу в науці категорії «тоталітаризм». Специфіка використання поняття «тоталітаризм» й особливості історичної практики тоталітарних політичних режимів. Характерні риси й характеристика тоталітарного режиму. Сутність і різновиди авторитаризму. Специфічність авторитаризму як різновиди недемократичного режиму: відмінність й тотожність з тоталітаризмом. Особливості прояву авторитарних політичних режимів. Місце авторитаризму в теорії політичних режимів. Різновиди авторитаризму: військово-бюрократичний, партійний, національний, режими особистої влади. Проблема утримання влади в авторитарному політичному режимі. Демократичний режим, характерні риси й особливості. Теорія демократії в поглядах Р.Дарендорфа, Ф.Шміттєра і Т.Карла. Демократичний принцип реалізації влади й цінності влади: народний суверенітет, самоврядування, багатопартійність, плюралізм, свобода, повага до прав людини. Національна специфіка форм реалізації демократичних режимів. Специфічність функціонування політичного режиму України: трансформація від тоталітарного до демократичного й нормативно-правове декларування демократичного політичного режиму. Практика демократії в Україні.

Політична культура. Зміст і структура політичної культури. Місце, роль і значення культури в політиці. Соціологічні та політологічні підходи до проблеми політичної культури. Визначення політичної культури. Три рівні політичної культури (М.Кубасєвський): гносеологічний, аксіологічний та практичний. Елементи змісту поняття «політична культура»: свобода, державність, гуманізм, справедливість, захист інтересів. Поняття «національна ідентичність» як складова політичної культури. Процеси, операції та ознаки політичної культури. Поняття «суспільства», «суспільної групи», «особистості» в політичній культурі. Типи, види та функції політичної культури. Типи політичної культури за Г.Алмондом та С.Вербою: патріархальна, підданська, активістська. Поняття «змішаних типів політичної культури». Типології політичної культури за рівнем дії, масштабом дії та орієнтації дії політичної культури. Політичні субкультури: регіональні, соціоекономічні, етнолінгвістичні, релігійні, вікові. Види та функції політичної культури: пізнавальна, інтегративна, комунікативна, реалізації інтересів, регулятивна, виховна та прогностична. Процеси й засоби формування політичної культури. Політична культура сучасної України. Особливості формування політичної культури, свідомості, самосвідомості України. Характер та тенденції змін й трансформацією політичної культури за традицією та ідеологічною спрямованістю. Ментальності та регіональні політичні культури українського суспільства.

Політичні процеси: сутність та особливості політичного розвитку суспільства. Сутність та особливості політичного процесу як категорії політичної науки. Політичний процес як центральна категорія політичної науки. Поліваріантні підходи до

сутності політичних процесів: процесуальний підхід ототожнення політичних явищ з політикою (Р.Доуз), функціонування політичних систем (Т.Парсонс), діяльність політичних інститутів (Д.Істон), динаміка взаємодії соціальних втрат з підвищенням статусів індивідів (Р.Дарендорф, П.Сорокін), поведінкових реакцій (Ч.Мерріам), комунікативний дискурс (Г.Лассуел). Категорія «політичний процес» й особливості її трактування. Категорія «суспільне життя». Особливості політичних процесів в країнах світу. Різновиди політичних процесів за А.Соловйовим: базові й периферійні процеси. Типологія політичних процесів. Зміст політичних процесів: внутрішньополітичні та зовнішньополітичні (міжнародні). Ескалація політичних процесів та їх очевидність та прихованість (латентність). Відкритість, закритість, еволюційність та трансформаційність політичних процесів. Поняття «політичного розвитку», «політичних змін» й «політичних ризиків» у політичних процесах. Теоретико-методологічні підходи та парадигми політичних процесів: парадигма травм (Н.Смелзер, П.Штомпка), парадигма політичних змін, парадигма системної трансформації, парадигма цивілізаційного прогресу через проблему кризи (О.Тоффлер, О.Шпенглер, Дж.Холтон), теорія глобального консенсусу (П.Бурдьє, Д.Розенау). Соціальні кризи та їх чинники. Особливості та складність системних трансформацій. Системна трансформація в Україні. Специфіка, особливості й закономірності системної трансформації в Україні. Складнощі у визначенні модернізаційної моделі українських трансформаційних процесів. Рівні та наслідки системної трансформації. Роль громадської думки в трансформаційних процесах.

Конфлікти в суспільстві. Закономірності виникнення і функції конфліктів. Значення конфліктів в суспільстві та їх місце в політичному житті. Визначення категорії «конфлікт». Проекти подолання конфліктів: версії утопістів та марксистів. Консенсус як результат подолання конфлікту. Згода на поступки як складова конфлікту. Об'єктивні та суб'єктивні фактори конфліктів. Позитивні та негативні функції конфліктів. Різновиди конфліктів: за масштабом (локальні, міждержавні, глобальні), за сферою (економічні, національні й політичні), за характером (неантагоністичні й антагоністичні), за психологією (концепція М.Дейча: справжній, випадковий, зміщений, неправильно прописаний, латентний, неправдивий конфлікти). Етапи конфліктів, методи їх вирішення та врегулювання. Динаміка конфліктів й зміст конфліктних ситуацій: предконфліктна ситуація, початок конфлікту, загострення конфлікту, подолання конфлікту. Методи вирішення конфліктів: відкладання, посередництва й переговорів. Особливості конфліктів в Україні. Особливості української «безконфліктності». Конфлікти у виборчій сфері. Конфлікти в міжнаціональній сфері. Конфлікти в політичній сфері. Конфлікти у відносинах з Росією та іншими державами. Конфлікти у глобальних, міжнародних відносинах.

МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАУКИ

Методологічні проблеми сучасного періоду політичної науки. Методологічний плюралізм та мультипарадигмальність. Тенденції оновлення методологічного інструментарію та підходів. Роль економетрії, математичних та статистичних методів у політичній науці. Специфіка національних шкіл політичних наук. Проблема методологічної рефлексії. Поєднання гетерогенних підходів у політології на сучасному етапі. Необхідні умови для сучасних політичних теорій: принцип верифікації, когерентність, фальсифікації (К.Поппер). Метатеорія (метаязык). Проблема політичних онтологій. Необхідність звернення до робіт видатних філософів. Феноменологічний підхід в політології

(Дж.Д.Мун). Теорія маркетингу територій. Теорія національного брендингу. Полідисциплінарне прочитання - політичний вимір реалізації.

Типи політичних ситуацій та етапи її аналітики. Аналіз конкретної ситуації (АКС). Сутність політичного аналізу конкретної ситуації (АКС). Завдання-мінімум і завдання-максимум аналітики ситуації. Підходи до визначення поняття «політична ситуація»: подієвий; за умов діяльності; факторний; міждисциплінарний. Класифікація ситуацій: у відповідності реальному життю – реальна, умовна; у відповідності нормі – нормальна, девіантна, екстремальна; у відповідності соціальному часу – минула, дійсна (актуальна), майбутня; за ступенем складності – проста, складна, надскладна; за характером розвитку – детермінована, вірогідно-стохастична; за ступенем новизни – відома, подібна, невідома; за контрольованістю – контрольована, неконтрольована; за характером дієспроможності – сприятлива, змушена, критична, безвихідна. Політична ситуація як сукупність відносин між інституціональними й персональними суб'єктами політики, що відбивають співвідношення їхніх інтересів й «співвідношення сил» між ними (М. Хрустальов). Політична ситуація як стан політичної системи й комплекс взаємодій між її суб'єктами в певний період часу (К.В. Симонов). Проблемно-політична ситуація як об'єкт прикладного дослідження. Локалізація і синхронізація об'єкта ситуаційного аналізу в просторово-тимчасовому континуумі. Визначення проблеми замовника і задачі аналітика в поточній ситуації. Співставлення категорій "політична ситуація" і "політична подія". Види політичних ситуацій. Проблема замовника і задача аналітика в ситуативному контексті; просторово-часовий континуум; правила гри й інституціональні рамки; фактори середовища; актори і їхні стратегії; акції і інтеракції; позиції і диспозиції; ресурси і потенціал. Типи загального аналізу політичної ситуації. Поняття, переваги і недоліки загального аналізу політичної ситуації. Рівні загального аналізу політичної ситуації: вертикальний (поліінституціональний); горизонтальний (груповий). Поняття, переваги і недоліки фрагментарного аналізу політичної ситуації. Рівні фрагментарного аналізу політичної ситуації: моноінституціональний; локальний (децізіоністський). Проблемний і діагностичний ситуаційний аналіз. Структура аналізу політичної ситуації: 1) дескриптивний аналіз, який передбачає моніторинг та опис поточної політичної ситуації, дослідження причин виникнення ситуації або прийнятих раніше рішень та їхніх наслідків (ретроспективний цикл); 2) перспективний аналіз, який передбачає прогноз наслідків тих чи інших альтернативних рішень у майбутньому (прогностичний підцикл, прескриптивний підцикл – рекомендація прийняти те чи інше рішення); 3) оцінний аналіз, на якому здійснюється оцінювання політики (оцінний цикл). Основні етапи аналізу політичної ситуації: діагностика ситуації, дескриптивний аналіз політичних подій, вибір адекватних методів дослідження, збирання даних з проблеми, операціоналізація основних понять; вимірювання; формулювання пояснювальних моделей; рекомендації щодо прийняття рішень та доведення рекомендацій до клієнта. Основні етапи прикладного політичного аналізу (за А. Дегтярьовим): побудова моделей; дескриптивний аналіз і моніторинг подій; діагностика; прогнозування; планування і конструювання «дизайну» політичного курсу; програмування та оцінка результатів політичної діяльності.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА:

1. Горбатенко В. П. Політичне прогнозування: теорія, методологія,
2. Горбатенко В. Футурологія і політика: Академвидав, 2019. 288 с.
3. Демократія: від теорії до практики: підручник курсу. Вид. 2-е, доп. Основ. автор і ред. Грір Берроуз / Міжнародна фундація виборчих систем. Київ: Друкарський двір Олега Федорова, 2019, 285 с.
4. Дністрянський М. Геополітика: навч. посіб. Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2011. 435 с.

5. Донеллі Д. Права людини у міжнародній політиці / пер. з англ. Т. Завалія. Львів: Кальварія, 2004. 280 с.
6. Донцов Д. І. Історія розвитку української державної ідеї. Київ: Тов-во «Знання України», 1993. 43 с.
7. Елітознавство: підручник / за заг. ред. В. Гошовської. Київ, 2013. 268 с.
8. Злобіна О. Суспільні рухи в сучасному соціально-політичному контексті України. Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2019. № 2. С. 14–18. 32. Зміни політичних режимів і перспективи зміцнення демократії в Україні: монографія / авт. кол.: Г. І. Зеленько (керівник, наук. ред.), Т. А. Бевз, С. Г. Брехаря, М. С. Кармазіна, В. О. Ковалевський, О. Ю. Кондратенко, Н. В. Кононенко, Т. М. Ляшенко, О. М. Майборода, Ю. Ж. Шайгородський. Київ: ППіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2021. 416 с.
9. Зонтгаймер К. Як нацизм прийшов до влади / пер. з нім. Київ: Дух і Літера, 2009. 320 с.
10. Історія політичної думки: підруч. / за заг ред. Н. М. Хоми [І. В. Алексеєнко, Т. В. Андрущенко, О. В. Бабкіна та ін.]. Львів: Новий Світ – 2000, 2016. 1000 с.
11. Кара-Мурза С. Г. Маніпуляція свідомістю. Київ: Алгоритм, 2015. 464 с.
12. Кармазіна М. Політичні партії в Україні. 2014–2017 рр. Київ: ППіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2018. 168 с.
13. Кармазіна М., Бевз Т., Горбатюк М., Зорич О. Регіональні політичні еліти в Україні: особливості формування, цінності та ідентичності (кінець 1991–2019 рр.). Київ: ППіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2020. 264 с.
14. Касьянов Г. В. Теорії націй та націоналізму: монографія. Київ: Либідь. 1999. 352 с. 598 с.
15. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права: підручник / М. С. Кельман. Київ: «Кондор», 2016. 716 с.
16. Кирилюк Ф. М. Історія зарубіжних політичних вчень Нової доби: навч. посіб. Київ: Центр учбової літ-ри, 2008. 414 с.
17. Кресіна І. О. До питання про предметне поле і методологічні засади правової політології. Правова держава. 2020. Вип. 31. С. 435–445.
18. Кукуруз О. В. Діяльність Верховної Ради України в умовах воєнного стану: недоліки і напрями вдосконалення. Альманах права. Актуальні проблеми правового розвитку в умовах війни та післявоєнної розбудови держави. 2022. Вип. 13. С. 98–104.
19. Кукуруз О. В. Взаємодія політики і права у процесі суспільної трансформації в Україні та Республіці Польща. Київ: Видавництво «ФОРМ-Подолін І. В.», 2020. 368 с.
20. Мироненко О. М., Горбатенко В. П. Історія вчень про державу і право: навч. посіб. Київ: ВЦ «Академія», 2010. 456 с.
21. Alexander J. Differentiation Theory and Social Change. Comparative and Historical Perspective. - N.Y., 1990. - P.431.
22. Carley M. Rational Techniques in Policy Analysis. L., 1980. P. 3–15. Dunn W. Public Policy Analysis: An Introduction. Englewood Cliffs, 1994. P. 359–393.
23. Dahrendorf R. Class and Class Conflict in Industrial Society. - Stanford, 1965. - P.213.
24. Eisenstadt S.N. Social Change, Differentiation and Evolution //Sociological Theory: A Book of Reading. - L., 1976. - P.638.
25. Hastings A. Analysing Power Relations in Partnerships: Is There a Role for Discourse Analysis // Urban Studies. 1999. Vol. 36. N 1.

26. Pal L. Public Policy Analysis: An Introduction. Scarborough, 1992.
27. Patton C., Sawicki D. Basic Methods of Policy Analysis and Planning. Englewood Cliffs, 1986.
28. Weimer D., Vining A. Policy Analysis: Concepts and Practice. Englewood Cliffs, 1992.